וַיְמַשְּׁחוּ לַהּ׳ לְנָגִיד וּלְצָדוֹק לְכֹהֵן׳, ובמה שמזכיר הכתוב את שלמה וצדוק יחדיו, מַקִּישׁ ומדמה את שלמה הַנָּגִיד, לְצָדוֹק הכהן הגדול, מַה צָּדוֹק הכהן הגדול נוטל מחצית בחלוקת לחם הפנים, שמתחלק הלחם מֻחֲצָה לוֹ וּמֻחֲצָה לְאֶחָיו, אַף נָגִיד, הוא המלך, נוטל מחצית בחלוקת הביזה, שמתחלקת מֻחֲצָה לוֹ וּמֻחֲצָה לְאֶחָיו דהיינו שאר ישראל.

הגמרא מביאה את המקור שכהן גדול נוטל מחצה בחלוקת לחם הפנים. מבררת הגמרא: וְצָדוֹק הכהן הגדול גּוּפֵיהּ [־עצמו], מְנָלַן – מהיכן אנו יודעים שהוא נוטל מחצה בלחם הפנים. משיבה הגמרא: דְּתַנְיָא בברייתא, רַבִּי אוֹמֵר, נאמר בפסוק (ויקרא כד ט) אודות חלוקת לחם הפנים וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו׳, וממה שכתב הכתוב את אהרן בנפרד ואת בניו בנפרד יש ללמוד שלהשוותם בא ולומר שהלחם מתחלק מֻחֲצָה לְאַהֲרֹן וּמֻחֲצָה לִבָנָיו, דהיינו לשאר הכהנים.

משנה

נאמר במלך (שופטים יז טז־יז) ׳רַק לֹא יַרְבֶּה לּוֹ סוּסִים וְלֹא יָשִׁיב אֶת הָעָם מִצְרַיְמָה לְמַעַן הַרְבּוֹת סוּס וַה׳ אָמַר לָכֶם לֹא תֹסִפוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד, וְלֹא יַרְבֶּה לּוֹ נָשִׁים וְלֹא יָסוּר לְבָבוֹ וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה לּוֹ מְאֹד׳. למדנו מפסוקים אלו שאסור למלך להרבות סוסים, נשים וממון. משנה זו והמשנה שלאחריה מפרשות את שלושת האיסורים הללו:

ציותה תורה על המלך ׳לֹא יַרְבֶּה לּוֹ נָשִׁים׳, אֶלָּא עד שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה נשים מותר לו לשאת, ולא יותר. ונחלקו התנאים בפרטי איסור זה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מַרְבֶּה הוּא לוֹ נשים בכל שיחפוץ, וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יְהוּ אותן נשים מְסִירוֹת אֶת לִבּוֹ מתורת ה׳, שרק באלו שעשויות להסירו נאמר שמהן לא ירבה אלא עד שמונה עשרה בלבד. וטעם הדבר הוא, שבתורה נאמר ׳ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו׳, ואם כן אין האיסור אלא בנשים שעשויות להסיר את ליבו. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֲפִילּוּ אשה אַחַת וּמְסִירָה אֶת לִבּוֹ מתורת ה׳, חֲרֵי זֶה לֹא יִשָּׂאֶנָּה, אֹם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר בתורה ׳לֹא יַרְבֶּה לּוֹ נָשִׁים׳ שמשמע שרק להרבות אסור, אבל עד שמונה עשרה נשים מותר לו לשאת, כוונת התורה היא דַּאֲפִילּוּ נשים כשרות וצדיקות כַּאֲבִיגַיִל אשת דוד, לא ישא יותר משמונה עשרה.

גמרא

שנינו במשנה שלרבי יהודה אף שנאמר בתורה שלא ירבה לו נשים, אין איסור זה אלא בנשים המסירות את ליבו, ולא בנשים כשרות, וטעמו הוא משום שהאיסור הוא בכדי שלא יסור ליבו, ואלו שאינן מסירות אין לאוסרן, ואילו לרבי שמעון האיסור הוא בכל הנשים.

הגמרא תמהה על כך ששיטותיהן הפוכות ממה שהיה ראוי להיות על פי מחלוקת אחרת שביניהם: לְמֵימְרָא – האם נאמר דְּרַבִּי יְהוּדָה דְּרֵישׁ טַעֲמָא דִּקְרָא – דורש את טעמי התורה ולומד מהם הלכות ודינים, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן לָא דָּרֵישׁ טַעֲמָא דִּקְרָא – אינו דורש את טעמי התורה ואינו לומד מהם דינים והלכות, וְהָא אִיפְּכָא שָׁמְעִינַן לְהוּ – והלא במקום אחר מוכח להיפך, שרבי שמעון דורש את טעמי התורה ואילו רבי יהודה אינו דורש.

הגמרא מביאה את הברייתא ממנה מוכח שטעמיהם הפוכים מהעולה ממשנתנו: דְּתַנְיָא, אַלְמָנָה שלותה ממון, בֵּין שֶׁהִיא עֲנִיָּה ואם יטול המלוה הימנה משכון יצטרך להשיבנו לה לשימושה, בֵּין שֶׁהִיא עֲשִׁירָה שאם יטול הימנה משכון לא תצטרך לו, אֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כד יז) ׳לֹא תַחְבֹּל בֶּגֶד אַלְמָנָה׳, והיינו שאין למשכנה כלל, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אלמנה עֲשִׁירָה מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָהּ, כיון שלא יצטרך המלוה להשיב לה את משכונה להשתמש בו, ואילו אלמנה עֲנִיָּה אֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָהּ, וְאַתָּה חַיָּיב לְהַחֲזִיר לָהּ אותו להשתמש בו, ואתה נכנס לביתה שחרית וערבית לצורך נטילת המשכון, וְעל ידי כך אַתָּה מַשִּׂיאָהּ [־מביא אותה לידי] שֵׁם רָע בְּשָׁכְנוֹתֶיהָ שיחשבו שאתה נכנס לצורך עבירה.

הגמרא מביאה את הקושיא מהברייתא: אִלְּמָא [־מוכח] שרַבִּי יְהוּדָה לָא דָּרֵישׁ טַעֲמָא דִּקְרָא, וכיון שהתורה אמרה לא לחבול [־למשכן] בגד אלמנה, אין חילוק בין עניה לעשירה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן דָּרֵישׁ טַעֲמָא דִּקְרָא, ועל כן הוא מפרש שמה שהתורה אמרה שלא יחבול בגד אלמנה, טעם הדבר הוא משום שבשאתה נכנס ויוצא אצלה נגרם לה בכך שם רע, ועל כן הוא מחלק בין עניה לעשירה ולומד מזה שלא אסרה תורה אלא בענייה בלבד. וקשה, שבמשנתינו מוכח שרבי יהודה הוא הדורש את טעמי התורה ומתיר נשים שאינן מסירות את ליבו, ואילו רבי שמעון אינו דורש כן, ועל כן הוא אוסר להרבות נשים אפילו כשרות וצדיקות שודאי לא יסירו את ליבו.

מתרצת הגמרא: בְּעַלְמָא – במקומות אחרים אכן רַבִּי יְהוּדָה לָא דָּרֵישׁ טַעֲמָא דִּקְרָא, וְשָׁאנֵי הָכָא – אולם כאן איסור של ׳לא ירבה לו נשים׳ שונה משאר דיני התורה, משום דִּמְפָרֵשׁ טַעֲמָא דִּקְרָא – שהתורה עצמה מפרשת את טעמו, שנאמר ׳ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו׳, וכוונת התורה לומר שמַה מַּעַם לֹא יַרְבֶּה לּוֹ נָשִׁים, מִשּׁוּם דְּלָא יָסוּר לְבָבוֹ על ידיהן, וללמוד מזה שאם אינן מסירות את ליבו לא נאסרו. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן שתמיד דורש טעמא דקרא, אָמַר לָךְ – יכול הוא לומר לך וליישב את שיטתו, מִכְּדֵי בְּעַלְמָא [־הרי בכל התורה] דָּרְשִׁינַן טַעֲמָא דִּקְרָא, וְאִם כֵּן קשה, לְכְתּוֹב קְרָא – די היה שייאמר בתורה רק ׳לֹא יַרְבֶּה לּוֹ נָשִׁים׳, וְלִישְׁתּוֹק ולא להוסיף על כך דבר, וַאֲנָא אָמֵינָא – ואני הייתי מפרש שמַה מַּעַם שלֹא יַרְבֶּה לו נשים, מִשּׁוּם דְּלָא יָסוּר לבבו על ידי נשים אלו, והייתי מבין מזה שנשים שאינן מסירות את ליבו לא נאסר לו להרבותן, ואם כן ׳לֹא יָסוּר לבבו׳ שאמרה תורה, לָמָּה לִי, ועל כרחך בא זה ללמד שאֲפִילּוּ אשה אַחַת וּמְסִירָה אֶת לִבּוֹ, חֲרֵי זוֹ לֹא יִשָּׂאֶנָּה. אֶלָּא מעתה יש לשאול מָה אֲנִי מְקַיֵּים – כיצד אני מפרש את האיסור ׳לֹא יַרְבֶּה לו נשים׳, שהלא אפילו אחת ומסירה את ליבו לא יישאנה. התשובה היא שהפסוק בא לומר דַּאֲפִילּוּ נשים צדיקות וכשירות כַּאֲבִיגַיִל אסור להרבות, ומותרות לו נשים אלו עד שמונה עשרה ולא יותר.

הגמרא מבררת מהיכן למדו חכמים שריבוי נשים שאסרה תורה הוא ביותר משמונה עשרה נשים, ואילו פחות משמונה עשרה אין זה נקרא ריבוי. שואלת הגמרא: הָנֵי – אלו שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה נשים שנאמר במשנה שמותר לו לשאת, מְנָלַן – מהיכן למדנו שמספר נשים זה מותר לו לשאת, ויותר מזה הוא כבר נחשב ריבוי נשים שאסרה תורה. משיבה הגמרא: דִּכְתִיב (שמואל ב׳ ג ב – ה) ׳וַיִּוָּלְדוּ לְדָוִד בָּנִים בְּחֶבְרוֹן, וַיְהִי בְכֹרוֹ אַמְנוֹן הנולד לַאֲחִינֹעַם הַיִּזְרְעֵאלִית, וּמִשְׁנֵהוּ כִּלְאָב לַאֲבִיגַיִל אֵשֶׁת נָבָל הַכַּרְמֶלִי, וְהַשְּׁלִישִׁי אַבְשָׁלוֹם בֶּן מַעֲכָה, וְהָרְבִיעִי אֲדֹנִיָּה בֶן חַגִּית, וְהַחֲמִישִׁי שְׁפַטְיָה בֶן אֲבִיטָל, וְהַשִּׁשִּׁי יִתְרְעָם לְעֶגְלָה אֵשֶׁת דָּוִד, אֵלֶּה יֻלְּדוּ לְדָוִד בְּחֶבְרוֹן׳. נמצא שהיו לו שש נשים, וְקָאָמַר לֵיהּ נתן הַנָּבִיא (שמואל ב׳ יב ח) ׳אִם מְעָט לך נשים אלו שיש לך, וְאוֹסִיפָה לְךָ עוד נשים כָּהֵנָּה וְכָהֵנָּה׳, והיינו שעוד כהנה וכהנה נשים מותר לו להרבות. מפרשת הגמרא: כָּהֵנָּה׳, הכוונה להוסיף לו עוד שִׁית – שש נשים כמו המנין שכבר היה לו, ׳וְכָהֵנָּה׳, להוסיף לו עוד שִׁית, דהיינו שיוסיף לו על הַשש שיש לו עוד פעמיים כמספר זה, דַּהֲווֹ לְהוּ תַּמְנֵי סְרֵי – ויהיו יחד שמונה עשרה נשים, ונמצא שעד שמונה עשרה נשים מותר לו לשאת, ויותר מזה הוא בכלל ריבוי נשים ואסור.

המשך בעמוד רו

הגמרא מביאה דעה אחרה בפירוש הפסוק 'כהנה וכהנה': **לָהּ רַבִּינָא, אִימָא** – אמור ש'**כָּהֳנָה**' הכוונה להוסיף עוד שש, ויחד **הם תָּרֵתֵי סְרֵי** – שתים עשרה, וכמו שדרשנו מקודם, אבל 'וְכָהֳנָה' השני בא להוסיף עוד כמנין שהיה עד עתה, דהיינו להוסיף עוד שתים עשרה, ונמצא שהותרו לו לקחת עד **עֶשְׂרִין וְאַרְבַּע** נשים.

הגמרא מביאה שאכן ישנה דעה כזו בברייתא: **תַּנְיָא נַמֵּי הָכִי, 'לֹא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים' יוֹתֵר מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע.** והרי זה כדעת רבינא שה'וכהנה' השני בא להוסיף כמנין הנשים שהיו לדוד עם מה שנוספו מ'כהנה' הראשון.

הגמרא מביאה דעה נוספת: **לְמַאן דְּדָרֵישׁ** – למי שדורש גם את האות וי"ו בכל מקום, וידרוש גם כאן את האות וא"ו שבמילה 'וכהנה', **אַרְבָּעִים וְשִׁמֹּנָה** נשים **הָוֻ**, שה'כהנה' הראשון מוסיף שש, והרי עתה עולה המנין לשתים עשרה, ומהאות וא"ו מרבים עוד שתים עשרה, ונמצא המנין עשרים וארבע, וה'כהנה' השני מרבה עוד עשרים וארבע, ועולה המנין ארבעים ושמונה.

הגמרא מביאה שאכן יש גם דעה כזו בברייתא: **תַּנְיָא נַמֵּי הָכִי, 'לֹא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים' יוֹתֵר מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה.**

הגמרא מבררת את דעת התנא במשנה. שואלת הגמרא: **וְתַנָּא דִּידָן** – והתנא שלנו, במשנה, **מַאי טַעֲמֵיהּ** שאינו סובר שיש לרבות עד עשרים וארבע נשים, על ידי שנאמר שה'כהנה' השני מרבה עוד כמנין נשות דוד עם מה שנוסף ב'כהנה' הראשון. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב כַּהֲנָא, מַקִּישׁ** ומדמה הכתוב את '**כָּהֳנָה**' **בַּתְרָא** [־הנאמר אחרון] **לְ'כָהֳנָה'** [־הנאמר ראשון], לדרוש ולומר, **מָה 'כָּהֳנָה' קַמָּא** מרבה רק **שֵׁית** – שש נשים, **אַף 'כָּהֳנָה' בַּתְרָא** מרבה רק עוד **שֵׁית** – שש נשים, וביחד הם שמונה עשרה בלבד.

הגמרא מבררת את האמור למעלה שהיו לדוד בחברון רק שש נשים. מקשה הגמרא: **וְהָא הֲוָאי** – והרי היתה לו לאשה גם **מִיכַל** בת שאול, שלא נמנתה למעלה בין הנשים שהיו לו בחברון, ונמצא שהיו לו שבע נשים, ויש ללמוד מ'כהנה וכהנה' להתיר עד עשרים ואחת נשים. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב, עֶגְלָה** שנזכרה בין שש הנשים שהיו לו בחברון, **זוֹ מִיכַל**, ונמצא שאכן היו לו רק שש ולא יותר. מבארת הגמרא: **וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ עֶגְלָה**, והרי מיכל שמה, משום **שֶׁחֲבִיבָה** היתה **עָלָיו כְּעֶגְלָה**. מביאה הגמרא ראיה ששאה נקראת עגלה: **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** בשמשון (שופטים יד יח) **'לוּלֵי חָרַשְׁתֶּם בְּעֶגְלָתִי'** וגו', והכוונה שם לאשתו.

מכיון שאמרנו שעגלה היא מיכל, נמצא שיתרעם הנזכר בפסוק לעיל כבן עגלה, הוא בן מיכל. הגמרא מבררת אם הדבר יתכן. מקשה הגמרא: **וְמִי הָוֻ לְמִיכַל בָּנִי** – האם היו למיכל בנים, שאתה אומר שיתרעם הוא בנה, **וְהָכְתִיב** (שמואל ב' ו כג) **'וּלְמִיכַל בַּת שָׁאוּל לֹא הָיָה לָהּ יֶלֶד עַד יוֹם מוֹתָהּ'**, ונמצא שלא היו לה ילדים. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב חִסְדָּא, עַד יוֹם מוֹתָהּ לֹא הָיָה לָהּ** ולד, **אבל בְּיוֹם מוֹתָהּ הָיָה לָהּ**, ועל כן יש לומר שיתרעם נולד ביום מותה.

הגמרא דוחה את דברי רב חסדא ואומרת שאין כאן כל קושיא. אומרת הגמרא: **מִבְּדֵי בָּנִים הֵיכָא קָא חָשֵׁיב לְהוּ** – והרי הפסוק הנ"ל המזכיר את יתרעם כבן עגלה שהיא לדבריך מיכל בת שאול, היכן הוא מונה את בני דוד, הלא **בְּחֶבְרוֹן**, שאלו הבנים שנולדו לו בחברון, **וְאִילּוּ מַעֲשֶׂה דְּמִיכַל**, בו נאמר שלא היה לה ולד עד יום מותה, **בִּירוּשָׁלַיִם הָוֻ, דִּכְתִיב** (שמואל ב' ו טז) אחר שעלה דוד מחברון ומלך בירושלים, הוא העלה את ארון האלוקים אל עיר דוד והיה מפזז ומכרכר לפני הארון, **'וּמִיכַל בַּת שָׁאוּל נִשְׁקְפָה בְּעַד הַחַלּוֹן וַתֵּרֶא אֶת הַמֶּלֶךְ דָּוִד מְפַזֵּז וּמְכַרְכֵּר לִפְנֵי ה' וַתִּבֶז לוֹ בִּלְבָבָהּ'**, ואחר כך נאמר (שם ב) **'וַתֵּצֵא מִיכַל בַּת שָׁאוּל לִקְרַאת דָּוִד וַתֹּאמֶר מַה נִּכְבַּד הַיּוֹם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נִגְלָה הַיּוֹם לְעֵינֵי אַמְהוֹת עֲבָדָיו כְּהִגָּלוֹת נִגְלוֹת אַחַד הָרֵקִים'**, ודוד הוכיחה על דבריה, ועל זה נאמר שלא היה לה ולד עד יום מותה, **וְאָמַר רַב יְהוּדָה וְאִיתֵימָא** – ויש אומרים שאמר זאת **רַב יוֹסֵף, שֶׁכָּלְתָה מִיכַל לְמִיטְרַפְסָא** – לקחה מיכל את פירעון חטאה [שבזה לדוד בליבה על שפיזז וכרכר לפני הארון] בכך שלא היו ילדים יותר. ומוכח שרק אז נעגנשה ולא קודם לכן, ויתרעם נולד בחברון לפני מעשה זה, ואם כן אין לומר שיתרעם נולד ביום מותה. מסיקה הגמרא: **אֶלָּא אִימָא** שלא כדברי רב חסדא דלעיל, אלא **עַד אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה הָיָה לָהּ** ולד, **וּמִכָּאן וְאֵילָךְ לֹא הָיָה לָהּ** עוד, ויתרעם נולד בחברון קודם לאותו מעשה.

הגמרא מוסיפה לברר את מנין נשיו של דו. מקשה הגמרא: **וְהָכְתִיב** (שמואל ב' ה יג) **'וַיִּקַּח דָּוִד עוֹד פִּלַגְשִׁים וּנָשִׁים מִירוּשָׁלַיִם'**, ומוכח שהיו לו נשים נוספות יותר מהשש שהוזכרו שהיו לו כבר בחברון. מתרצת הגמרא: נשים אלו שלקח הם **לְמַלּוֹיֵי** – למלא את מנין נשותיו עד **שְׁמוֹנָה עָשָׂר** בלבד.

הגמרא מפרשת את הפסוק: **מַאי 'נָשִׁים' וּמַאי 'פִּלַגְשִׁים'**, כלומר, מה בין זה לזה. **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, 'נָשִׁים'** הן אלו שנשא **בִּכְתוּבָּה** שכתב לה **וּבְקִידּוּשִׁין** שנתן לה, **ו'פִּלַגְשִׁים'** הן אלו שכנס **בְּלֹא** לכתוב להן **כְּתוּבָּה וּבְלֹא** לתת להן **קִידּוּשִׁין**.

עוד מדברי רב יהודה בשם רב על נשות דוד וילדיו: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אַרְבַּע מֵאוֹת יְלָדִים** – בחורים, **הָיוּ לוֹ לְדָוִד, וְכוּלָּן בְּנֵי יָפַת תּוֹאַר הָיוּ**, שאמותיהן נשבו במלחמות שעשה דוד עם אויביו, ובא עליהן ונולדו אלו, **וּמְגַדְּלֵי בְּלוֹרִיּוֹת** מאחורי ערפם **הָיוּ**, שכיון שהיו בנות יפת תואר היו נוהגים כמנהג הגויים, **וְכוּלָּן יוֹשְׁבִין בְּקַרְוָנוֹת שֶׁל זָהָב וּמַהֲלְכִין בְּרָאשֵׁי גְיָיסוֹת** [־חילות] **הָיוּ, וְהֵם הָיוּ בַּעֲלֵי אֲרוֹפִּין שֶׁל בֵּית דָּוִד**, שהיו מטילים אימה על אויביו.

עוד מדברי רב יהודה אודות ילדי דוד מיפות תואר: **וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, תָּמָר**, שנזכרת בפסוקים בכתוב של דוד, **בַּת יָפַת תּוֹאַר הָיְתָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (שמואל ב' יג יג) שאמרה לאמנון אחיה כשבא לאונסה, **'וְעַתָּה דַּבֶּר נָא (עַל) הַמֶּלֶךְ כִּי לֹא יְמָנְעֵנִי מִמֶּךָּ'**, ומוכח שיכולה היתה להינשא לו, **וְקִשְׁיָא, אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** [־היתה], כלומר שהיא בת דעתך לומר שתמר **בַּת נִישׂוּאִין הֲוַאי** [־היתה], כלומר שהיא בת דוד שנולדה לו מנישואיו עם מעכה אמה, **אֲחָתֵיהּ מִי הֲוָה שַׁרְיָא לֵיהּ** – האם היתה אחותו של אמנון, והיא תמר, מותרת להנשא לו, בתמיה. **אֶלָּא שְׁמַע מִינַּהּ בַּת יָפַת תּוֹאַר הָיְתָה**, שנולדה לאמה מדוד קודם שנתגיירה אמה גירות גמורה, וכיון שנולדה לאמה בהיותה עוד גויה, על כן אינה נחשבת כבת דוד, ולא נאסר לאמנון בן דוד לשאתה.

הגמרא מוסיפה להביא מדרשותיהם של רב יהודה ואמוראים אחרים בפסוקים שבפרשת אמנון ותמר: נאמר (שמואל ב' יג ג) **'וּלְאַמְנוֹן רֵעַ וּשְׁמוֹ יוֹנָדָב בֶּן שִׁמְעָה אֲחִי דָוִד (והיה) [וְיוֹנָדָב] אִישׁ חָכָם וגו'** וגו' מְאֹד'. **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב**, הכוונה בפסוק שהיה יונדב **אִישׁ חָכָם לְרַשְׁעָה**, ולא שהיה חכם בחכמת התורה, אלא חכם לתת עצות בכדי לחטוא.

עוד נאמר (שם ד־ט) **וַיֹּאמֶר לוֹ** [יונדב לאמנון] **מַדּוּעַ אַתָּה כָּבָה דַּל [־כחוש] בֶּן הַמֶּלֶךְ בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר הֲלוֹא תַגִּיד לִי, וַיֹּאמֶר לוֹ אַמְנוֹן אֶת תָּמָר אֲחוֹת אַבְשָׁלוֹם אָחִי אֲנִי אֹהֵב, וַיֹּאמֶר לוֹ יוֹנָדָב שְׁכַב עַל מִשְׁכָּבְךָ וְהִתְחָל וגו'** וּבֹא אָבִיךָ לִרְאוֹתָךְ', היינו שיעץ לו שיעשה עצמו כחולה. והמשך הפסוק **עַד 'וְאָמַרְתָּ אֵלָיו תָּבֹא נָא תָּמָר אֲחוֹתִי וְתַבְרֵנִי לֶחֶם וְעָשְׂתָה לְעֵינַי אֶת הַבְּרִיָּה לְמַעַן אֶרְאֶה וְאֹכַלְתִּי מִיָּדָהּ'**, היינו שתעשה לו מאכל. ונאמר שם שכך עשה אמנון, **'וַיִּשְׁכַּב אַמְנוֹן וַיִּתְחָל, וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ לִרְאוֹתוֹ, וַיֹּאמֶר אַמְנוֹן אֶל הַמֶּלֶךְ תָּבוֹא נָא תָּמָר אֲחֹתִי וּתְלַבֵּב לְעֵינַי שְׁתֵּי לְבִבוֹת, וְאֵבְרֶה מִיָּדָהּ, וַיִּשְׁלַח דָּוִד אֶל תָּמָר הַבַּיְתָה לֵאמֹר לְכִי נָא בֵּית אַמְנוֹן אָחִיךְ וְעֲשִׂי לוֹ הַבְּרִיָּה, וַתֵּלֶךְ תָּמָר בֵּית אַמְנוֹן אָחִיהָ וְהוּא שֹׁכֵב וַתִּקַּח אֶת הַבָּצֵק וַתָּלָשׁ וַתְּלַבֵּב לְעֵינָיו וַתְּבַשֵּׁל אֶת הַלְּבִבוֹת, וַתִּקַּח אֶת הַמַּשֹּׂרֶת וַתֹּצֶק לְפָנָיו, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, שֶׁעָשְׂתָה לוֹ מֵינִי טִיגּוֹן.**

עוד נאמר שם שלאחר מכן מיאן אמנון לאכול, והוציא כל איש מעליו, ואז החזיק בה בעל כרחה ושכב עמה. ולאחר מכן נאמר (שם טו) **וַיִּשְׂנָאֶהָ אַמְנוֹן שִׂנְאָה גְדוֹלָה מְאֹד כִּי גְדוֹלָה הַשִּׂנְאָה אֲשֶׁר שְׂנֵאָהּ מֵאַהֲבָה אֲשֶׁר אֲהֵבָהּ.** מבררת הגמרא: **מַאי טַעֲמָא** שנא אותה לאחר ששכב עמה. **אָמַר רַבִּי יִצְחָק, נִימָא** [־שערה] **נִקְשָׁרָה לוֹ באותו מקום, וַעֲשָׂאַתּוּ** שערה זו לאמנון **בְּרִית שָׁפָכָה.** שואלת הגמרא: **וְכִי נִקְשָׁרָה לוֹ** השערה מאליה, **אֵימִי מַאי עֲבָדָה** – היא מה

המשך בעמוד רכה

עשתה, ולמה שנאה עבור זאת. משיבה הגמרא, **אֶלָּא אֵימָא** – אמור שכך היה, **שְׁקָשְׁרָה לוֹ תמר בכוונה נִימָא, וַעֲשָׂאַתּוּ בכך כְּרִיּוּת שָׁפָכָה**, ועל כן שנאה.

הגמרא מבררת כיצד יתכן שאירע דבר זה. מקשה הגמרא: **אִינִי** – האם ניתן לומר כן שמהשערות שלה בא לידי כך, **וְהָא** – והרי **דְּרַשׁ רַבָּא, מַאי דִּכְתִיב** בפסוק (יחזקאל טז יד) המשבח את ישראל ואומר **'וַיֵּצֵא לָךְ שֵׁם בַּגּוֹיִם בְּיָפְיֵךְ'**, בא הפסוק לומר **שֶׁאֵין לָהֶן לִבְנוֹת יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁעָר בֵּית הַשְּׁחִי** – תחת אצילי הידים, **וְלֹא** שער **בֵּית הָעֲרָוָה**, וזהו יופיין שיצא לו שם ופרסום בין העמים. ואם כן לא היה לתמר שער באותו מקום, ואיך נקשרה לו שערה והזיקתו. מתרצת הגמרא: **שָׁאנֵי** – שונה **תָּמָר** משאר בנות ישראל, **דְּכַת יָפַת תּוֹאַר חֲוַאי** [ד"היתה], כאמור לעיל, ועל כן היתה כשאר הגויות שיש להן שער באותו מקום.

עוד נאמר שם בהמשך על מה שהיה אחר ששכבה אמנון (שם יט), **'וַתִּקַּח תָּמָר אֵפֶר עַל רֹאשָׁהּ (ואת כתונת) [וּכְתֹנֶת] הַפַּסִּים אֲשֶׁר עָלֶיהָ קָרָעָה וַתָּשֶׂם יָדָהּ עַל רֹאשָׁהּ וַתֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְזָעָקָה'**, **תָּנָא מְשַׁמֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, גֶּדֶר גָּדְרוּל גָּדְרָה תָּמָר בְּאוֹתָהּ שָׁעָה** בדמעתה ובזעקתה ובכך שנהגה עצמה בבזיון, **שעל ידי כך נשאו שאר נשים קל וחומר בעצמן ואָמְרוּ, אם לִבְנוֹת מְלָכִים אירע כָּךְ**, שקרה קלקול זה, **לִבְנוֹת חֲדְיוֹטוֹת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה** שעשוי לקרות כן, וכן **אִם לַצְּנוּעוֹת** אירע כָּךְ, **לַפְּרוּצוֹת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה** שיכול הדבר לקרות, ויש איפוא להיזהר מלבוא לידי כך.

הגמרא מבארת מהו הגדר שגדרו בעקבות מעשה זה: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה גָּזְרוּ**

עַל הַיִּיחוּד – שאסור אדם להתייחד עם אשת איש, וְעַל הַפְּנִיָּה שאסור לבוא עליה ללא קידושין וכתובה.

הגמרא תמהה על המובן מדברי רב שהוצרכו לאסור יחוד. שואלת הגמרא: הלא איסור יִחוּד דְּאוֹרַיְיתָא הוּא ולא מגזירת חכמים, דְּאָמַר רַבִּי יוֹנָתָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק, רָמְז לְייִחוּד שאסור מִן הַתּוֹרָה מְנַיִין, שֶׁנֶּאֱמַר לגבי דין מסית ומדיח לעבודה זרה (דברים יג ז) 'כִּי יְסִיתְךָ אָחִיךָ בֶּן אִמֶּךָ', ויש לשאול על מה שדיברה התורה דווקא על אח מן האם, וְכִי בֶּן אֵם עשוי להיות מֵסִית את אחיו מן האם לעבודה זרה, ואילו בֶּן אָב אֵינוֹ עשוי להיות מֵסִית את אחיו מן האב לעבודה זרה. אֶלָּא נקט הכתוב 'בן אמך' לוֹמַר ולרמוז לְךָ בבך, שבֵּן מותר לו להיות מִתְייַחֵד עִם אִמּוֹ אף שהיא ערוה עליו, ועל כן הואיל שמצוי הבן אצל אמו והוא נמצא תדיר עם אחיו בן אמו עשוי הוא להסיתו, ולדייק מכך שאֵין אַחֵר מִתְייַחֵד עִם כָּל עֲרָיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. ונמצאנו למדים שאיסור יחוד נלמד מן התורה, ולמה הוצרכו לגזור עליו אחר מעשה אמנון ותמר. מתרצת הגמרא: אֶלָּא אֵימָא – אמור לבאר את דברי רב יהודה בשם רב כך, שְׁנָּזְרוּ עַל יִיחוּד דְּפְּנִיָּה באותה שעה, שדבר זה לא נאסר מן התורה.

הגמרא מביאה מדברי רב יהודה בשם רב גם אודות אדוניה: נאמר בספר מלכים (א׳ א ה), 'וַאֲדֹנִיָּה בֶן חַגִּית מִתְנַשֵּׂא לֵאמֹר אֲנִי אֶמְלֹךְ, וַיַּעַשׂ לוֹ רֶכֶב וּפָרָשִׁים וַחֲמִשִּׁים אִישׁ רָצִים לְפָנָיו'. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מְלַמֵּד שֶׁנטל כתר מלכות בית דוד, וּבִיקֵּשׁ לְהוֹלִיכוֹ – שהכתר יתיישב בראשו יפה, וְלֹא הוֹלִיכָתוּ – ולא הצליח שיתיישב בראשו כפי מידתו. שהיה בחלל כתר המלכות שרביט וזה שעבר מצד לצד, ועל כן לא היה הכתר מתיישב יפה אלא למי שהיה לו חריץ בראשו, ודבר זה היה עדות לבית דוד מיהו הראוי למלכות ומיהו שאינו ראוי לה.

נאמר שם עוד: 'וַיַּעַשׂ לוֹ רֶכֶב וּפָרָשִׁים וַחֲמִשִּׁים אִישׁ רָצִים לְפָנָיו'. שואלת הגמרא: מַאי רְבוּתָא – מהו הדבר הגדול והמיוחד בכך שחמשים איש רצו לפניו, הלא אין בכך חידוש, אחר שבן מלך הוא. משיבה הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, בא הכתוב לומר שבּוּלְיָן נְטוּלֵי טְחוֹל וַחֲקוּקֵי כַּפּוֹת רַגְלַיִם הָיוּ – שעל ידי סם הוצא מהם הטחול המכביד את האדם ומקשה עליו לרוץ, וכן נחקקו כפות רגליהם והוצא מהם הבשר שבעצם, כדי שיוכלו לרוץ על קוצים וברקנים בלא להנזק.

משנה

כמובא בהקדמה למשנה הקודמת, נאמר בתורה (דברים יז טז־יז) שאסור למלך להרבות סוסים, נשים וממון. במשנה הקודמת נתבאר האיסור להרבות נשים. משנה זו ממשיכה לבאר את שני האיסורים האחרים: ציוותה התורה 'לֹא יַרְבֶּה לוֹ סוּסִים', אֶלָּא כְּדֵי [כשיעור] הסוסים הנצרכים לו לְמֶרְכַּבְתּוֹ. עוד ציוותה התורה, 'וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה לוֹ מְאֹד', אֶלָּא כְּדֵי [כשיעור] הממון הנצרך לו לִיתֵּן אַסְפַּנְיָא – שכר החיילים היוצאים ונכנסים עמו, שהוא נותן להם את שכרם מדי שנה, ומותר לו להרבות ממון בכדי שיוכל לשלם להם את שכרם. עוד נאמר בתורה אודות המלך (שם יח־יט), 'וְהָיָה כְשִׁבְתּוֹ עַל כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל סֵפֶר מִלִּפְנֵי הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם, וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו'. ומכאן יש ללמוד את הדינים הבאים, וְכוֹתֵב לוֹ המלך סֵפֶר תּוֹרָה לְשִׁמּוֹ, ואינו יכול להשתמש בספר שקיבל בירושה ובדומה. וספר זה, כשהוא יוֹצֵא לַמִּלְחָמָה מוֹצִיאֵהוּ עִמּוֹ. נָכְנַס מהמלחמה, הוּא מַכְנִיסֵהוּ עִמּוֹ. וכן כשהוא יוֹשֵׁב בַּדִּין ודן, הֵיא עִמּוֹ. מֵיסַב לאכול, הֵיא מונחת בְּנֶגְדּוֹ. ולמדנו כל זאת ממה שֶׁנֶּאֱמַר (שם) 'וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו', שלא תסור ממנו לעולם.

גמרא

שנינו במשנה 'לא ירבה לו סוסים אלא כדי מרכבתו'. הגמרא מביאה ברייתא המביאה את מקורו של היתר זה, והכוללת עוד מדיני האיסור להרבות סוסים: תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר בתורה 'לֹא יַרְבֶּה לוֹ סוּסִים', יָכוֹל היית לומר שלא ירבה אֲפִילּוּ כְּדֵי הנצרך לְמֶרְכַּבְתּוֹ וּפָרָשָׁיו, תַּלְמוּד לוֹמַר 'לוֹ', ולמדנו מכך שרק לוֹ, להרחיב ולהגדיל דעתו בריבוי סוסים, אֵינוֹ מֻרְשֶׁה, אֲבָל מֻרְשֶׁה הוּא כְּדֵי רִכְבּוֹ וּפָרָשָׁיו. מבררת הברייתא: הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים – מה אני מפרש באיסור התורה, כלומר למה ניוונה התורה בשאמרה שלא ירבה לו סוּסִים, מאחר שלמדנו שכדי רכבו ופרשיו מותר לו להרבות. משיבה הברייתא: מפרש אני שכוונת התורה היא לאסור להרבות סוּסִים הַבַּטְלָנִין – העומדים בטל ואינם משמשים אותו לרכבו ופרשיו, אלא להגדיל דעתו. מוסיפה הברייתא ומבררת את פרטי האיסור: ממה שנאמר 'סוסים' לשון רבים, למדנו שאין להרבות שני סוסים, מַנַּיִין שֶׁאֲפִילּוּ הרבה סוּס אֶחָד וְהוּא בָּטֵל שֶׁהוּא עובר עליו בְּאיסור לֹא יַרְבֶּה לו סוסים, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם יז טז) 'וְלֹא יָשִׁיב אֶת הָעָם מִצְרַיְמָה לְמַעַן הַרְבּוֹת סוּס', וממה שנאמר כאן 'סוס' בלשון יחיד, למדנו שעובר אפילו הרבה לו סוס אחד והוא בטל, אם אינו לצורך רכבו ופרשיו. שואלת הברייתא: וְכִי מֵאַחַר דַּאֲפִילּוּ סוּס אֶחָד וְהוּא בָּטֵל, קָאֵי [עובר הוא עליו] בְּאיסור 'לֹא יַרְבֶּה לו סוסים', 'סוּסִים' שאמרה תורה בלשון רבים, לָמָּה לִי, שהיה די לכתוב 'לא ירבה לו סוס'. משיבה הברייתא: לַעֲבוֹר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה עַל כָּל סוּס וְסוּס שהוא מרבה. שאילו היה נאמר 'לא ירבה לו סוס', היינו אומרים שאינו עובר על כל הסוסים שמרבה אלא באיסור אחד, ועל כן כתבה התורה 'לא ירבה לו סוסים' לומר שעובר בלאו על כל סוס וסוס.

הגמרא מבררת את דברי הברייתא. מקשה הגמרא: טַעֲמָא – טעמו של דין זה שמותר להרבות סוסים כדי רכבו ופרשיו, הוא משום דְּכָתַב רַחֲמָנָא – שכתבה התורה 'לוֹ', וכאמור, הָא לָאו הָכִי – אבל לולי זאת, הָווּ אָמְינָא – סבור הייתי לומר שֶׁאֲפִילּוּ כְּדֵי רִכְבּוֹ וּפָרָשָׁיו נַמִּי [גם] לֹא יִרבה, היתכן לומר כן, והלא מלכות אינה חשובה מלכות ללא רכב ופרשים, ופשיטא שאין זה בכלל האיסור, ולמה הוצרך הכתוב להתיר זאת. מתרצת הגמרא: לֹא צְרִיכָא – לא הוצרך הכתוב אלא לְאֲפוֹשֵׁי – להתיר להרבות בהרווחה, שאינו צריך לצמצם בדבר, אלא יכול הוא להרבות רכבים רבים ופרשים רבים, ולהרבות סוסים כפי צורכם.

עוד שנינו במשנה: 'וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה לוֹ אֶלָּא כְּדֵי לִיתֵּן אַסְפַּנְיָא'. הגמרא מביאה ברייתא אודות מקורו של היתר זה: תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר בתורה 'וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה לוֹ', יָכוֹל היית לומר שלא ירבה לו כסף וזהב אֲפִילּוּ כְּדֵי הנצרך לו לִיתֵּן אַסְפַּנְיָא, תַּלְמוּד לוֹמַר 'לוֹ', ולמדנו מכך שלוֹ עצמו אֵינוֹ מֻרְשֶׁה כסף וזהב, אֲבָל מֻרְשֶׁה הוּא כסף וזהב כְּדֵי לִיתֵּן אַסְפַּנְיָא לחייליו.

הגמרא מבררת את דברי הברייתא. מקשה הגמרא: טַעֲמָא – טעמו של דין זה שמותר להרבות כסף וזהב כדי ליתן שכר לחייליו, הוא משום דְּכָתַב רַחֲמָנָא – שכתבה התורה 'לוֹ', וכאמור, הָא לָאו הָכִי – אבל לולי זאת, הָווּ אָמְינָא – סבור הייתי לומר שֶׁאֲפִילּוּ כְּדֵי לִיתֵּן אַסְפַּנְיָא נַמִּי [גם] לֹא יִרבה, היתכן לומר שיאסר עליו לאסוף ממון בכדי לשלם לחייליו, הלא לא יתכן לומר כן. מתרצת הגמרא: לֹא צְרִיכָא – לא הוצרך הכתוב אלא לְהַרְוָוחָה – שיכול הוא להרבות ממון עבור אספניא ברווח ואינו צריך לצמצם בכך, בכדי שאם יצטרך לשכור עוד חיילות, יהיה שכרם מצוי בידו.

שואלת הגמרא: הַשְׁתָּא דְּאָמְרַתְּ – מעתה שאמרת שמה שנאמר בתורה 'לוֹ' באיסור להרבות סוסים ובאיסור להרבות כסף וזהב, שהוא בא לְדָרְשָׁה, וכאמור, אם כן מה שנאמר 'לֹא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים', שנאמר גם כאן 'לו', מַאי דָּרְשַׁת בֵּיהּ – מה הנך דורש בו. משיבה הגמרא: ה'לו' שנאמר באיסור להרבות נשים בא לְמַעוֹטֵי – למעט ולהוציא מהאיסור הֲדָיוֹטוֹת שאינם מלכים, שרק מלך אסור להרבות נשים, אבל שאר בני אדם מותרים בכך.

הגמרא מבררת סתירה בפסוקים אודות כמות סוסיו של שלמה המלך: רַב יְהוּדָה רְמֵי – הקשה סתירה בפסוקים, כְּתִיב (מלכים א׳ ה ו) 'וַיְהִי לִשְׁלֹמֹה אַרְבָּעִים אֶלֶף אֲרִיוֹת סוּסִים (לְמֶרְכָּבֹתָו) [לְמֶרְכָּבוֹ]', וּכְתִיב (דברי הימים ב׳ ט כה) 'וַיְהִי לִשְׁלֹמֹה אַרְבַּעַת אֲלָפִים (אֲרִוֹת)

המשך בעמוד רז

[אֲרָיוֹת] סוּמִים וּמַרְכְּבוֹת וּשְׁנֵים עָשָׂר אֶלֶף פָּרָשִׁים, הָא כֵּיצַד יתקיימו שני הפסוקים יחדיו והרי הם סותרים זה את זה במנין אורוות הסוסים. ויישב רב יהודה שיש לומר שהמנין המוזכר באחד הפסוקים אינו של האורוות, אלא של האיצטבלאות [הבתים הגדולים למדורי הסוסים] שבתוך האורוות [והן המחיצות המבדילות בתוך האיצטבלאות בין שורת סוסים אחת לשורה אחרת], ועל כן אִם אַרְבָּעִים אֶלֶף אִיצְטַבְלָאוֹת הָיוּ לשלמה [ולאיצטבלאות אלו כוונת הפסוק הראשון], אזי כָּל אֶחָד וְאֶחָד מהאיצטבלאות הָיוּ בּוֹ אַרְבַּעַת אַלְפֵי אֲרִיוֹת סוּמִים [כנאמר בפסוק השני], וְאִם אַרְבַּעַת אַלְפֵי אִיצְטַבְלָאוֹת הָיוּ [ולאיצטבלאות אלו כוונת הפסוק השני] אזי כָּל אֶחָד וְאֶחָד מהאיצטבלאות הָיוּ בּוֹ אַרְבָּעִים אֶלֶף אֲרִיוֹת סוּמִים [כנאמר בפסוק הראשון].

הגמרא מבררת סתירה בפסוקים אודות גודל כספו של שלמה המלך: (רבי) יִצְחָק רַמְי – הקשה סתירה בפסוקים, כְּתִיב (דברי הימים ב' ט כ) 'אֵין כֶּסֶף נֶחְשָׁב בִּימֵי שְׁלֹמֹה לְמֵאוּמָה', וּכְתִיב (מלכים א' י כז) 'וַיִּתֵּן שְׁלֹמֹה אֶת הַכֶּסֶף בִּירוּשָׁלַיִם כָּאֲבָנִים', והרי הפסוקים סותרים זה את זה, שאם הכסף היה כאבנים היתה לו חשיבות מועטת, ואילו בפסוק הראשון כתוב שלא היה חשוב מאומה. מתרצת הגמרא: לָא קַשְׁיָא, כָּאן שנאמר שלא היה נחשב למאומה, מדובר קוֹדֶם שֶׁנָּשָׂא שְׁלֹמֹה אֶת בַּת פַּרְעֹה, וְאילו כָּאן שנאמר שהיה נחשב כאבנים, מדובר לְאַחַר שֶׁנָּשָׂא שְׁלֹמֹה אֶת בַּת פַּרְעֹה, שאחר שחטא נעשה ונתמעט כספו.

הגמרא מביאה עוד מדברי רבי יצחק בענין זה: אָמַר רַבִּי יִצְחָק, בְּשָׁעָה שֶׁנָּשָׂא שְׁלֹמֹה אֶת בַּת פַּרְעֹה, יָרַד מן השמים המלאך גַּבְרִיאֵל וְנָעַץ קָנֶה בַּיָּם, וְהֶעֱלָה אותו קנה שִׁירְטוֹן [־חול ורפש וטיט שנסחף אליו על ידי הים] ונדבק השרטון בקנה והתייבש ונעשה קרקע, וגדל והלך שטח זה עד שהפך ליבשה גדולה, וְעָלֶיהָ נִבְנָה כֶּרֶךְ גָּדוֹל שֶׁפְּרוֹמֵי. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק, מִפְּנֵי מָה לֹא נִתְגַּלּוּ טַעֲמֵי מצוות התּוֹרָה, כגון למה נאסרו לבישת שעטנז ואכילת חזיר וכדומה, הסיבה היא שֶׁהֲרֵי שְׁתֵּי מִקְרָאוֹת שבתורה שנאמרו בהן איסורי לא תעשה, נִתְגַּלּוּ טַעֲמָן – נכתב בתורה טעם האיסור המוזכר בהם, ועל ידי כך נִכְשַׁל בָּהֶן גְּדוֹל הָעוֹלָם, שלמה המלך, על ידי שדרש את הטעם שאינו נוגע לו ולכך התיר לעצמו לעבור על האיסור. המקרא האחד שנכשל בו הוא דִּכְתִיב 'וְלֹא יִרְבֶּה לּוֹ נָשִׁים וְלֹא יָסוּר לְבָבוֹ', אָמַר שְׁלֹמֹה, מכיון שהאיסור הוא בכדי שלא יסור לבבו, על כן אֲנִי אַרְבֶּה נשים וְלֹא אָסוּר, וּלבסוף כְּתִיב (מלכים א' יא ד) 'וַיְהִי לְעֵת זִקְנַת שְׁלֹמֹה נָשָׁיו הִטּוּ אֶת לְבָבוֹ', שלא עלה בידו וסר ליבו. והמקרא השני שנכשל בו הוא דִּכְתִיב 'לֹא יַרְבֶּה לּוֹ סוּסִים וְלֹא יָשִׁיב אֶת הָעָם מִצְרַיְמָה', וְאָמַר שְׁלֹמֹה, מכיון שהאיסור הוא שמא ישיב העם למצרים, על כן אֲנִי אַרְבֶּה סוסים וְלֹא אָשִׁיב את העם מצרימה, וּלבסוף כְּתִיב (מלכים א' י כט) 'וְתַעֲלֶה וַתֵּצֵא מֶרְכָּבָה מִמִּצְרַיִם בְּשֵׁשׁ וגו' מֵאוֹת כֶּסֶף וְסוּס בַּחֲמִשִּׁים וּמֵאָה', שלא עלה בידו ולבסוף הושיב מן העם למצרים.

שנינו במשנה: וְכוֹתֵב המלך סֵפֶר תּוֹרָה לְעַצְמוֹ. הגמרא מבררת את פרטי דין זה, ומביאה ברייתא אודות חובה זו: תָּנָא, וכותב ספר תורה לשמו וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יִתְנֶאֶה בְּספר תורה שֶׁל אֲבוֹתָיו, שירש מהם, אלא יכתוב ספר תורה אחר.

הגמרא מביאה דין במצות כתיבת ספר תורה שעל כל יחיד, ודנה בדבריו על פי האמור לעיל: אָמַר (רָבָא) [רַבָּה] אַף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחוֹ לוֹ אֲבוֹתָיו לְאָדָם בירושה סֵפֶר תּוֹרָה, בכל זאת מִצְוָה עליו לִכְתּוֹב לו ספר תורה מִשֶּׁלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לא יט) 'וְעַתָּה כִּתְבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת', ו'כתבו לכם' משמעו משלכם. מקשה אביי: אֵיתִיבֵיהּ אַבָּיֵי לרבה, שנינו בברייתא 'וְכוֹתֵב לו המלך סֵפֶר תּוֹרָה לְעַצְמוֹ שֶׁלֹּא יִתְנָאֶה בְּשֶׁל אֲחֵרִים', ויש לדייק ולומר שְׁמֶלֶךְ אין [־כן], אבל הוא מצווה לכתוב ספר תורה בעצמו ולא להתנאות בשל אבותיו, ואילו הֶדְיוֹט שאינו מלך לֹא מצווה בכך, ואיך אמרת שכל אדם חייב בכך. אמר לו רבה, לֹא צְרִיכָא – לא הוצרכה הברייתא לומר ששונה מלך מהדיוט אלא לְעִנְיַן חיוב כתיבת שְׁתֵּי תּוֹרוֹת, שהדיוט די לו בספר תורה אחד, ואילו מלך צריך לכתוב שני ספרי תורה.

הגמרא מביאה ברייתא בה נתבאר שמלך צריך שני ספרי תורה כאמור, וכן שאר דיני ספר התורה של המלך: וְכַדְתַנְיָא, נאמר בתורה (דברים יז יח־יט) וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֶה וגו' הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל סֵפֶר מִלִּפְנֵי הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם, וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו', וממה שאמרה תורה 'משנה', מלשון שנים, למדנו שהוא כּוֹתֵב לְשֶׁמּוֹ שְׁתֵּי תּוֹרוֹת, ספר תורה אַחַת שֶׁהִיא יוֹצְאָה וְנִכְנֶסֶת עִמּוֹ לכל מקום שהוא הולך, וְספר תורה אַחַת שֶׁמּוּנַּחַת לוֹ בְּבֵית גְּנָזָיו. אוֹתָהּ שֶׁיּוֹצְאָה וְנִכְנֶסֶת עִמּוֹ (עוֹשֶׂה אוֹתָהּ קטנה כְּמִין קֻמְיָע, וְתוֹלֶה אותה בִּזְרוֹעוֹ), שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים טז ח) שאמר דוד המלך 'שִׁוִּיתִי ה' לְנֶגְדִּי תָּמִיד כִּי מִימִינִי בַּל אֶמּוֹט', ואמר זאת על כך שהיה ספר התורה לנגדו תמיד, שהיה תלוי על ימינו). אמנם לא היה הולך עמה לכל מקום ממש, שֵׁאֵינוֹ נִכְנָס בָּהּ לֹא לְבֵית הַמֶּרְחָץ וְלֹא לְבֵית הַכִּסֵּא, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים שם) 'וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ', שהמקום שהיא צריכה להיות עמו הוא בְּמָקוֹם הֲרָאוּי לִקְרוֹת בּוֹ, ובבית הכסא ובבית המרחץ שהם מקומות מאוסים ואינם ראויים שיקראו בהם בספר התורה, אין הספר עמו.

הגמרא מביאה דעות החולקות ודורשות את המילה 'משנה' שהכתב השתנה: אָמַר מַר זוּטְרָא, וְאִיתֵּימָא – ויש אומרים שאמר זאת מַר עוּקְבָא, בַּתְּחִלָּה, במתן תורה בהר סיני, נִיתְּנָה תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל כְּתָב עִבְרִי [־צורת האותיות של בני עבר הנהר] וְהשפה שבה נכתבה התורה היתה לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ ואחר כך חָזְרָה וְנִיתְּנָה לָהֶם בִּימֵי עֶזְרָא, בתחילת ימי בית שני, כְּתָב אַשּׁוּרִית וּלְשׁוֹן אֲרַמִּי. בֵּירְרוּ [־בחרו] לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל להשתמש בכְּתָב אַשּׁוּרִית וּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, וְהִנִּיחוּ לְהֶדְיוֹטוֹת שישתמשו בכְּתָב עִבְרִית וּלְשׁוֹן אֲרַמִּי. מבררת הגמרא: מַאן – מי הם אותם הֶדְיוֹטוֹת, אָמַר רַב חִסְדָּא, כּוּתָאֵי – הכותים, שהם משתמשים בכתב העברי ובלשון הארמי. עוד מבררת הגמרא: מַאי כְּתָב עִבְרִית, אָמַר רַב חִסְדָּא, כְּתָב לִיבוֹנָאָה – כתב הנכתב באותיות גדולות. ולהלן יתבאר שהאומרים כן, שנשתנה כתב התורה, לומדים זאת מהמילה 'משנה', ואינם דורשים את הדרשה הנזכרת שעל מלך לכתוב שני ספרי תורה.

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת במעלתו של עזרא, ובה נתבאר גם כן שעזרא שינה את הכתב: תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, רָאוּי הָיָה עֶזְרָא שֶׁתִּינָּתֵן תּוֹרָה עַל יָדוֹ לְיִשְׂרָאֵל, אִילְמָלֵא (לֹא) – אם לא שקדמו מֹשֶׁה ונתן הוא את התורה. ולמדנו זאת משום שבְּמֹשֶׁה הוּא [־הפסוק] אוֹמֵר (שמות יט ג) 'וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹהִים', וּבְעֶזְרָא הוּא אוֹמֵר (עזרא ז ו) 'הוּא עֶזְרָא עָלָה מִבָּבֶל וְהוּא סֹפֵר מָהִיר בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר נָתַן ה'', ויש ללמוד גזירה שוה 'עלה' 'עלה', מַה עֲלִיָּיה הָאֲמוּרָה כָּאן במשה, תּוֹרָה היא, עבור נתינת התורה לישראל, אַף עֲלִיָּיה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן בעזרא, תּוֹרָה היא, שהיה ראוי לתת את התורה בעלייה זו שעלו מבבל. ועוד יש לדרוש בענין זה שהיה כמשה, שבְּמֹשֶׁה הוּא אוֹמֵר (דברים ד יד) 'וְאוֹתִי צִוָּה ה' בָּעֵת הַהִיא לְלַמֵּד אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים', וּבְעֶזְרָא הוּא אוֹמֵר (עזרא ז י) 'כִּי עֶזְרָא הֵכִין לְבָבוֹ לִדְרוֹשׁ אֶת תּוֹרַת ה' (אֱלֹהָיו) וְלַעֲשׂוֹת וּלְלַמֵּד בְּיִשְׂרָאֵל חוֹק וּמִשְׁפָּט', הרי למדנו ששניהם לימדו את התורה לישראל, והרי שהיה כמשה וראוי שתנתן תורה על ידו.

מוסיפה הברייתא ומספרת על דבר אחר שנעשה על ידי עזרא: וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִיתְּנָה תּוֹרָה עַל יָדוֹ, נִשְׁתַּנְּתָה עַל יָדוֹ הַכְּתָב של התורה מעברית לאשורית [ארמית], שֶׁנֶּאֱמַר